

wordt) en kruipwilg (waar zand weggeblazen wordt). De zon maakt de ketel asymmetries. Het grondwater wordt alleen, altans verreweg het snelst, bereikt, als de ketel niet te hoog ontstaat en goed voor de wind openligt.

In Desember 1926 heeft de Haagse Waterleiding vele stuifduinen met helm laten vastleggen, zodat de loopbaan van het stuifduin bij het „Oude Bos” een roemloos einde heeft gevonden.

Den Haag, Jan. 1927.

N. TINBERGEN.

BEHOUD VAN NATUURSCHOON.

DE Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten hield op 19 Maart j.l. te Amsterdam haar Jaarlijksche Algemeene Vergadering die in vele opzichten zeer belangrijk genoemd mag worden. Dr. J. Th. Oudemans trad af als Voorzitter en werd opgevolgd door Mr. P. G. van Tienhoven.

Bij deze gelegenheid gaan mijn gedachten terug naar de „stichtingsvergaderingen” van onze vereeniging, ik bedoel de bijeenkomsten, waar wij onder voorzitterschap van Prof. Dr. J. Ritzema Bos werkten aan de vaststelling van Statuten en Huis-houdelijk Reglement en besprekingen hielden over de mogelijke manier van werken. In die dagen leken de woorden ideëel en onmogelijk vrij wel synonym. Onze eerste oproep om leden en steun had een tamelijk poover resultaat gehad. Heel goede menschen noemden onzen opzet hersenschimmig. Van de circulaires die we gestuurd hadden aan de leden van de Tweede en Eerste Kamer, en aan verschillende hooggeplaatste overheidspersonen kwamen er nog geen half dozijn terug met een aanmelding voor lidmaatschap of donateurschap. Maar wij wan-hoopen niet. Allermint Prof. Ritzema Bos. En hij was het, die toen zeide: „Wij moeten als voorzitter hebben een man van groote kennis en beschaving, een onafhankelijk man en die bereid is, in de eerste jaren zijn leven geheel te wijden aan de Vereeniging en ik meen dien man gevonden te hebben in Dr. J. Th. Oudemans. Het is te hopen, dat hij aan onzen roepstem gehoor geeft.” En inderdaad Oudemans werd bereid bevonden, onttrok zich voor een wijle aan de betoovering van zijn insecten en aan de velerlei andere bekoringen, die hem lokten in dit leven en wijdde zich dag en nacht aan de belangen der Vereeniging. Hij schreef onze eerste propaganda-brochure en — daar wij hevig op de dubbeltjes moesten passen, nam de moeite om het boekje te distribueeren langs Heeren- en Keizersgracht. Ik vertel deze bijzonderheid om te doen zien, dat hij zelfs in de kleinigheden zich niet te groot achtte als het er op aan kwam, de belangen van de Vereeniging te dienen. Wij mogen wel zeggen, dat hij in dien tijd het ontstaan der Vereeniging mogelijk heeft gemaakt en haar bestaan verzekerd. Hem komt daarvoor groote eer toe en dat heeft de vergadering van 19 Maart j.l. willen uitdrukken door hem te benoemen tot Eerelid. Ons eerste eerelid in twintig jaren. De Vereeniging is — zeer terecht — niet kwistig met haar eerelidmaatschappen.

Thans komt Mr. P. G. van Tienhoven aan het roer en onder heel andere, nog veel ernstiger omstandigheden. Ge' herinnert u, hoe wij in het eerste jaar het Naardermeer moesten „redden” omdat het bedreigd werd door de plannen der Amsterdamsche Stadsreiniging. Die werden toen gehouden voor een zeer ongewone barbaarschheid, iets, dat ons zeer ten goede kwam, want onder dien prikkel kregen wij de Naardermeer-leening in zeer korten tijd volteekend, zelfs overteekend. Hierbij mogen wij wel even bedenken, dat het Naardermeer destijds vrijwel terra incognita was, haast even zeer als thans het Zwanewater. Slechts enkele bevoorrechte belangstellenden kwamen er geregeld. De schenkers en geldschieters van die dagen handelden dus geheel belangeloos en op goed vertrouwen in hen, die getuigden van de belangrijkheid van dat natuurmonument. Wij hadden nu dus wel in zeer zuiveren vorm de bescherming van het landschap in de allereerste plaats om de planten en dieren, die er huizen. In de tweede plaats komt dan het genot en de leering, die wij menschen uit die landschappen kunnen trekken.

Ik ga hier nu niet de geschiedenis der vereeniging schrijven, maar herinner er aan, dat kort na den aankoop van het Naardermeer het Leuvenumsche Bosch, het landgoed Hagenau en de Oisterwijksche vennen aan de beurt kwamen. Hier ging het nu niet om bijzondere soorten van planten en dieren, die met ondergang werden bedreigd, maar om het landschap zelve als wandeloord voor ons volk en wel in de eerste plaats om het behoud van het bosch. Dit geldt in het bijzonder voor Hagenau. In de Oisterwijksche bosschen en vennen en hun omgeving vinden we een buitengewoon gelukkige combinatie van wandeloord, rijkdom aan zeer belangrijke planten en dieren en bewonderenswaardige „groei” van het landschap. Ik kom er later wel eens op terug, wat ik met dien groei bedoel. In Oisterwijk ervaren we dus zeer fraai de drieledige taak van het behoud van natuurschoon: 1°. het behoud van de planten en dieren om hen zelve; 2°. de instandhouding van studievelden voor de wetenschap; 3°. het bewaren van fraaie en uitgestrekte wandeloorden. Zullen wij nu deze drieledige taak naar behooren kunnen blijven vervullen? Soms verkeeren wij daarover in groote zorgen. Misschien echter komen de groote gevaren ons weer ten goede. Iedereen kent die gevaren. De enorme stijging der belastingen maakt voor de eigenaars de instandhouding hunner landgoederen haast onmogelijk, vooral wanneer bij versterf de fiscus komt om de successierechten. De belastingdruk dwingt dus de eigenaars dikwijls tot verkoop. Naar wij hopen zal hierin door wetswijziging binnenkort verbetering gebracht worden, maar voorloopig blijft het euvel bestaan. Te gelijkertijd is er groote vraag naar bouwgrond en bouwterrein. In de laatste jaren zijn allerwegen in ons land, vooral in den Geldersche Achterhoek bosschen omgezet in akkers en ik behoef maar even op Den Haag-Wassenaarte wijzen, om u het groote gevaar te doen beseffen, dat stadsuitbreiding met zich brengt. De uitbreiding van de dorpen heeft dikwijls nog ongunstiger uitwerking dan die der steden, doordat de stoornis dan vaak nog duidelijker en meer van verre merkbaar wordt.

Dan hebben we nog het Verkeer, de Hygiene en de Werkeloosheidsbestrijding, deze prachtige zaken van groot maatschappelijk belang. We weten hoe het Verkeer een paar jaar geleden zelfs ons Naardermeer trachtte aan te randen. Dat is nog al gelukkig afgeloopen en wij hopen, dat de poging niet herhaald zal worden. Ook herinneren we ons de boomen langs den Zeisterstraatweg, de Amsteloevers, het Zandpad. Er liggen plannen gereed voor wegen, spoorlijnen en kanalen, die elk bewonderaar van het Nederlandsche landschap tot vertwijfeling zouden brengen, als hij ze kende. Gelukkig maar, dat zulke plannen voor wijziging vatbaar zijn. Meestal zijn de ontwerpers zich niet bewust van het onheil, dat ze gaan aanrichten en wij hebben ook al ondervonden, dat een tijdige waarschuwing zeer welwillend werd ontvangen en leidde tot verbetering. Maar als je op een kaart van Nederland eens al die nieuwe lijnen ziet, dan slaat de schrik je om het hart.

Wat voor de wegen geldt, is ook waar voor de normalisatie der beken en voor verbeterden waterafvoer in het belang van landbouw, veeteelt, boschbouw. Dat is allemaal bewonderenswaardig, nuttig, uit technisch-wetenschappelijk oogpunt zeer aantrekkelijk en bovendien ook zeer noodig. Maar het gaat toch niet aan om het Korenburgerveen op te nemen in een ontwateringsplan en er zijn nog meer dergelijke oorden, die bij deze verbeteringen verloren dreigen te gaan en die wij toch moeten trachten te behouden terwille van alle drie de beginselen, hierboven genoemd.

Over den Sint-Pietersberg zwijg ik voorloopig, want er is een wetsontwerp in aantocht. In ieder geval hebben we daar een zeer gevoelige les gehad, die we gerust ook onvergetelijk mogen noemen. Laat ons hopen, dat wat er nog voor schoons in Zuid-Limburg overblijft er van moge profiteeren. Hier dreigen nog zeer groote gevaren. Moge heel Nederland dat beseffen en als 't noodig is, in de bres springen. Overigens geloof ik, dat industrie in het algemeen het natuurschoon nog het minst behoeft te schaden.

Voor hygiene hebben we natuurlijk een behoorlijk, haast bijgeloovig respect. Hygiene beteekent in de eerste plaats beweging in frissche lucht en zonneschijn in een omgeving, die een stemming verschaft van blijdschap, innigheid en bewondering. Dat komt ten goede aan lichaam en ziel. De hygienisten zullen dus in de allereerste plaats het behoud van natuurschoon moeten bevorderen en ook alweer om alle drie der bovengenoemde redenen, alle drie, omdat niet alleen het lichaam, maar ook de ziel ermee gemoeid is. Onze Dienst der Volksgezondheid zal dus de instandhouding van de duinen, van de Veluwe, van Zuid-Limburg, het Rijkswoud, onze Plassen en Meren, enz., enz. uit alle macht moeten bevorderen.

Maar hygiene beteekent ook zuiver drinkwater en vuilverwijdering. En nu zien we Den Haag 75 H.A. per jaar op de Veluwe en op de Drentsche hei bestrooien met stadsvuil. Ook de Nieuwkoopse plassen zijn onmiddellijk aan de beurt. We zien, hoe het duin wordt droog gezogen door een aantal waterleidingbedrijven groote en kleine en we wachten met spanning de beslissing af, die genomen zal worden door de Commissie, die ingesteld is, om de gevolgen te onderzoeken

van wateronttrekking aan de Veluwe. En bovenal zijn wij er benieuwd naar, hoe het Rotterdam blijft gaan met zijn rivierwaterleiding. Misschien geeft die uitkomst.

En dan de Werkverschaffing. Die is er sinds de dagen van Drusus en generaal Marmont nog altijd niet op vooruit gegaan. Zij houdt zich nog steeds bij voorkeur bezig met grondwerk, maar dan op weidschen schaal en op andere manier dan onze beide vrienden uit de Oude en de Nieuwe Geschiedenis. Marmont liet de Piramide van Austerlitz opwerpen, Drusus heet ons verblijd te hebben met den Montferland en met de Drususgracht (waar is die ook weer precies). De hedendaagsche werkelozen planten ook boomen, wat goed of minder goed kan uitvallen, zooals we dat hebben gezien bij het Waschmeer te Hilversum. In ieder geval hebben deze lieden tegenwoordig veel ruimte noodig en daar hun werkzaamheid in de eerste plaats gericht wordt op onze „woeste” gronden, komt ons natuurschoon in gevaar, want dat vertoont zich graag op woesten grond. Dat natuurschoon is een zeer kostelijk bezit voor ons heele volk. Helaas wordt de groote beteekenis ervan nog lang niet genoeg beseft en het komt er dus op aan, om de ontwerpers van ontginningsplannen tijdig te waarschuwen, wanneer ze in de buurt komen van natuurschoon van beteekenis. Het geval van de Reeuwijksche en Sluipwijksche plassen verschaft hier een leerzaam en zeer actueel voorbeeld. Eigenlijk is het onmogelijk de winst- en verliesrekening, de balans van een dergelijke onderneming op te maken, zelfs in waarden, die in guldens zijn uit te drukken en dan zwijgen we nog over de waarde voor ziel en verstand en verbeelding. Wie in dezen een beslissing moet nemen, heeft wel een zeer zware en verantwoordelijke taak. Nu mogen wij wel de hoop uitspreken, dat ons bedrijfsleven zich zoo zal ontwikkelen, dat de werkeloosheid van weinig of geen beteekenis wordt, maar dat is in de eerste jaren niet te verwachten en zoo zullen we nog lang te doen hebben met noodmaatregelen en die hebben maar al te dikwijls elementen van onberadenheid.

Het ziet er met behoud van natuurschoon dus wel zeer somber uit; den nieuwen voorzitter der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten wacht een zware taak. Gelukkig zijn er ook wel eenige lichtpunten. Het behoud van natuurschoon leek een kwarteeuw geleden iets hersenschimmigs, de noodzakelijkheid ervan werd niet ingezien, de mogelijkheid zelfs botweg ontkend. Thans denkt men daar anders over. Een belangrijke ontginningsmaatschappij, dezer dagen opgericht, maakt expresselijk het beding, dat zij haar ontginningen zal uitvoeren met behoud van natuurschoon. Het woord vond dit jaar zelfs een plaats in de troonrede. In onze Staten Generaal komt de zaak telkens in bespreking. In het Hoofdbestuur der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten zetelen vijf Commissarissen der Koningin en wel die van de sterkst bedreigde provincies. De voorzitter der Vereeniging heeft zitting in de Staatscommissie voor de voorbereiding van de regeling voor het opmaken van Gewestelijke Uitbreidingsplannen. Hij is medeoprichter en lid van de stichting „Het Landschap Utrecht” die onder voorzitterschap van de Commissaris der Koningin het behoud van natuurschoon in die Provincie

zal helpen bevorderen. Een dergelijk plaatselijk Comité werkt te 's Gravenhage. Het machtig lichaam van de Algemeene Nederlandsche Wielrijdersbond heeft een zeer groote belangstelling in het behoud van natuurschoon en strijdt wakker mee in de voorste gelederen. Tal van Gemeenten kochten landgoederen aan en bestemden die geheel of ten deele tot natuurterrein. De Provincie Noord-Holland kocht het landgoed Castricum's Duin ook voor natuurruimte. Het Rijk zelf stichtte natuurmonumenten in de duinen van Texel en Terschelling en op de heiden van Drente en de Veluwe. Een wet voor het Behoud van Natuurschoon en tot bescherming van onze Flora en Fauna is in den Haag in voorbereiding. De Provinciale Commissie voor het opmaken van gewestelijke uitbreidingsplannen in Noord-Holland beschouwt het natuurschoon als van primair belang, niet als overschotje.

Dat ziet er dus al heel wat anders uit dan vijftientig jaar geleden. Er is nog meer. Op de jaarvergadering van natuurmonumenten kon de voorzitter mededeelen dat de onderhandelingen over de schenking van Voorne's duin haar beslag hebben gekregen en dat de schenkingsacte den 18den Maart 1927 is geteekend. Daardoor komt de vereeniging in het bezit van een natuurmonument ter grootte van het Naardermeer en van minstens even groote belangrijkheid. Het is de eerste maal, dat zoo een groote schenking voor dat doel tot stand kwam. De eigenaren van dit onvergelykelijk duinlandschap beseften duidelijk dat zoo iets niet verloren mocht gaan en schonken het daarom aan de vereeniging onder voorwaarden, die het behoud voor altijd verzekeren. Hun komt daarvoor groote lof toe, vooral ook omdat wij mogen hopen, dat hun voorbeeld navolging zal vinden. Daar is in ons kleine landje nu wel niet veel kans op, maar de mogelijkheid bestaat ook nog, dat bezitters van dergelijke natuurschatten ze, zoo niet ten geschenke, dan toch te koop aanbieden aan de vereeniging bij wie ze veilig zijn.

Er blijft dus nog veel werk aan den winkel. Wanneer we al de natuurmonumenten van de vereeniging, van de Staat Provincies en Gemeenten bij elkaar tellen dan krijgen we een bedrag dat er in hektaren wel indrukwekkend uitziet maar met elkaar nog pas één vijfhonderdste is van de oppervlakte van Nederland. Er mag nog gerust evenveel bij en dat beteekent, dat de Vereeniging dus ook haar ledental moet verdubbelen, mits dan ook het aantal verdubbeld worde van hen, die zich voor de Vereeniging buitengewoon groote offers hebben getroost. Nu is helaas het ledental in den laatsten tijd niet sterk toegenomen, in 1926 slechts een goede 700. Het totaal aantal leden en donateurs bedraagt thans 9260. Dat is veel en veel te weinig. De meeste lezers van De Levende Natuur zullen wel reeds lid der Vereeniging zijn, maar wij willen hun toch nog wel vragen, om overal en altijd invloed uit te oefenen ten bate van de Vereeniging. Wil iemand zich eens aangorden om een aantal leden te werven, dan kan hij inteekenkaarten en propaganda-materiaal aanvragen aan het kantoor der Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, Heerengracht 540 te Amsterdam.

JAC. P. THIJSSÉ